

آشنایی با نظام جمهوری اسلامی ایران

پژوهشکده تحقیقات اسلامی

سرشناسه: نظریور، مهدی
عنوان و ویدئوآور: آشنایی با نظام جمهوری اسلامی / نویسنده مهدی نظریور؛ تهیه کننده پژوهشکده تحقیقات اسلامی [سپاه پاسداران انقلاب اسلامی].
مشخصات نشر: قم: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نمایندگی ولی فقیه، پژوهشکده تحقیقات اسلامی، انتشارات زمزم هدایت، ۱۳۸۷.
مشخصات ظاهری: ۱۷۶ ص.
شابک: ۱۶۰۰۰ ریال: ۱ - ۶۹ - ۲۸۵۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص [۱۷۵] - ۱۷۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.
شناسه افزوده: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نمایندگی ولی فقیه، پژوهشکده تحقیقات اسلامی.
شناسه افزوده: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نمایندگی ولی فقیه، پژوهشکده تحقیقات اسلامی
زمزم هدایت.
رده بندی کنگره: ۱۳۸۷ - ۶۰۷ / ۲۰۷۰ KMH
رده بندی دیوبی: ۳۳۲ / ۵۵۰۲۳
شماره کتابخانه ملی: ۱۲۱۷۳۵

زمزم هدایت
انتشارات

آشنایی با نظام جمهوری اسلامی ایران

- تهیه کننده: □ □ پژوهشکده تحقیقات اسلامی
نویسنده: □ □ مهدی نظریور
حروفچینی و صفحه آرایی: □ □ پژوهشکده تحقیقات اسلامی
ناشر: □ □ زمزم هدایت
لیتوگرافی: □ □ صبا
چاپ: □ □ سپهر
نوبت و تاریخ چاپ: □ □ اول / بهار ۱۳۸۷
تیراژ: □ □ ۲۰۰۰
قیمت: □ □ ۱۶۰۰ تومان
شابک: □ □ ۹۷۸-۹۶۴-۲۸۵۴-۶۹-۱

قم، خ شهید فاطمی (دور شهر)، نبش فاطمی ۳، پلاک ۸۱

تلفکس: ۷۷۳۰۷۳۵ - ۲۵۱۰۰، همراه: ۰۹۱۲۲۵۳۲۸۸۷

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۳
------------	----

فصل اول: رهبری در نظام جمهوری اسلامی ایران

۱. ضرورت تشکیل حکومت.....	۱۵
۲. وضع حکومت پس از پیامبر اسلام(ص).....	۱۶
۳. رهبری و ولایت فقیه در قانون اساسی.....	۱۷
۱- ۳. شرایط و صفات رهبر.....	۱۷
۲- ۳. شرایط و صفات دیگر.....	۲۰
۳- ۳. چگونگی نصب و عزل رهبر.....	۲۰
۴- ۳. مسئولیتهای مقام رهبری.....	۲۱

فصل دوم: وظایف و اختیارات رهبری در قانون اساسی

۱. وظایف و اختیارات در برابر کل نظام.....	۲۳
۱- ۱. تعیین سیاستهای کلی نظام.....	۲۳
۲- ۱. نظارت بر حسن اجرای سیاستهای کلی نظام.....	۲۳
۳- ۱. حل اختلاف و تنظیم روابط قوای سه گانه.....	۲۴
۴- ۱. حل معضلات نظام که از طریق عادی قابل حل نیست.....	۲۴
۲. وظایف و اختیارات در قوه مجریه.....	۲۵
۱- ۲. فرماندهی کل نیروهای مسلح.....	۲۵
۲- ۲. اعلان جنگ و صلح و بسیج نیروها.....	۲۵

- ۲-۳. عزل و نصب و قبول استعفای فرماندهان ارشد نیروهای مسلح ۲۶
- ۲-۴. امضای حکم ریاست جمهوری پس از انتخاب مردم ۲۶
- ۲-۵. عزل رئیس جمهور ۲۶
- ۲-۶. قبول استعفای رئیس جمهور ۲۷
- ۲-۷. تأیید مصوبات شورای عالی امنیت ملی ۲۷
- ۲-۸. موافقت با در اختیار گرفتن مسئولیتهای رئیس جمهور توسط معاون اول او ۲۷
- ۲-۹. تأیید صلاحیت نامزدها ریاست جمهوری در دور اول ۲۷
۳. وظایف و اختیارات در قوه مقننه ۲۷
- ۳-۱. فرمان اجرای همه پرسی ۲۸
- ۳-۲. نصب، عزل و قبول استعفای فقهای شورای نگهبان ۲۸
۴. وظایف و اختیارات در قوه قضائیه ۲۸
- ۴-۱. نصب، عزل و قبول استعفای رئیس قوه قضائیه ۲۸
- ۴-۲. عفو و تخفیف مجازات محکومین ۲۸
۵. وظایف و اختیارات دیگر ۲۹
- ۵-۱. نصب، عزل و قبول استعفای رئیس سازمان صدا و سیما ۲۹
- ۵-۲. تعیین اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام ۲۹
- ۵-۳. تعیین موارد بازنگری برای اصلاح در شورای بازنگری ۲۹
- ۵-۴. تعیین دادستان و حاکم شرع دادگاه ویژه روحانیت ۲۹

فصل سوم: رئیس جمهور

۱. شرایط نامزدی ریاست جمهوری ۳۱
- ۱-۱. از رجال مذهبی و سیاسی باشد ۳۲
- ۱-۲. ایرانی الاصل باشد ۳۲
- ۱-۳. تابع ایران باشد ۳۲
- ۱-۴. مدیر و مدبر باشد ۳۲
- ۱-۵. امانتدار و دارای حسن سابقه باشد ۳۲
- ۱-۶. باتقوا باشد ۳۲
- ۱-۷. ایمان و اعتقاد به مبانی جمهوری اسلامی ایران داشته باشد ۳۳
- ۱-۸. ایمان و اعتقاد به مذهب رسمی کشور داشته باشد ۳۳
۲. اصول کلی انتخابات ریاست جمهوری ۳۳
- ۲-۱. شروع انتخابات و ثبت نام ۳۳

۲-۲. انتخاب رئیس جمهور با رأی مستقیم و مخفی مردم	۳۴
۲-۳. انتخاب رئیس جمهور با اکثریت مطلق آرا	۳۵
۲-۴. تعدد نامزدهای ریاست جمهوری	۳۵
۲-۵. نظارت شورای نگهبان	۳۶
۲-۶. اعلام نتیجه انتخابات و صدور اعتبارنامه رئیس جمهور	۳۶
۲-۷. امضای حکم ریاست جمهوری و آغاز کار رسمی او	۳۷
۲-۸. ادای سوگند	۳۷
۲-۹. پایان دوره ریاست جمهوری	۳۷
۳. وظایف و اختیارات رئیس جمهور	۳۸
۳-۱. وظایف و اختیارات رئیس جمهور در قوه مجریه	۳۸
۳-۲. وظایف و اختیارات رئیس جمهور به عنوان مقام رسمی	۴۰
۳-۳. وظایف و اختیارات رئیس جمهور ناشی از مسئولیت اجرای قانون اساسی	۴۲
۴. همکاران رئیس جمهور	۴۴
۴-۱. وزیران	۴۴
۴-۲. معاونان	۴۴
۴-۳. هیئت وزیران	۴۵
۴-۴. نماینده یا نمایندگان ویژه	۴۵
۴-۵. مشاوران	۴۶
۵. مسئولیتهای رئیس جمهور	۴۶
۵-۱. مسئولیتهای سیاسی	۴۶
۵-۲. مسئولیتهای مالی	۴۶
۵-۳. مسئولیت کیفری	۴۷

فصل چهارم: مجلس شورای اسلامی

۱. انتخابات مجلس شورای اسلامی	۴۹
۱-۱. زمان انتخابات و دوره نمایندگی	۴۹
۱-۲. شمار نمایندگان	۵۰
۱-۳. نظارت بر انتخابات	۵۰
۱-۴. صدور اعتبارنامه	۵۱
۱-۵. افتتاح مجلس شورای اسلامی	۵۲

۵۲	۲. ساختار داخلی مجلس شورای اسلامی
۵۳	۲-۱. هیئت رئیسه
۵۷	۲-۲. کمیسیونها
۵۹	۲-۳. جلسات مجلس
۶۱	۲-۴. آراء و رای گیری در مجلس
۶۲	۳. وظایف و اختیارات مجلس شورای اسلامی
۶۲	۳-۱. قانون گذاری
۶۳	۳-۲. شرح و تفسیر قوانین عادی
۶۴	۳-۳. نظارت و ارزیابی

فصل پنجم: شورای نگهبان

۶۷	۱. جایگاه و اهمیت شورای نگهبان
۶۹	۲. اعضای شورای نگهبان
۶۹	۲-۱. فقها، شرایط و چگونگی انتخاب آنان
۷۰	۲-۲. حقوقدانان، چگونگی انتخاب و شرایط آنها
۷۱	۳. ساختار داخلی شورای نگهبان
۷۲	۳-۱. وظایف و اختیارات دبیر و قائم مقام
۷۲	۳-۲. جلسات شورای نگهبان
۷۳	۴. وظایف و اختیارات شورای نگهبان
۷۳	۴-۱. نظارت بر مصوبات مجلس شورای اسلامی
۷۵	۴-۲. نظارت شرعی و قانونی بر مصوبات کمیسیونهای مجلس
۷۵	۴-۳. نظارت بر مصوبات دولت
۷۵	۴-۴. نظارت بر قوانین و مقررات سابق
۷۶	۴-۵. حضور در مجلس شورای اسلامی
۷۶	۴-۶. تفسیر قانون اساسی
۷۷	۴-۷. نظارت بر انتخابات
۷۸	۴-۸. تایید توقف انتخابات در زمان جنگ و اشغال نظامی
۷۸	۴-۹. عضویت در شورای موقت رهبری
۷۹	۴-۱۰. عضویت در مجمع تشخیص مصلحت نظام
۷۹	۴-۱۱. عضویت در شورای بازنگری

فصل ششم: قوه قضائیه

۸۲	۱. استقلال قوه قضائیه و راه‌های تضمین آن
۸۳	۱-۱. تأکید صریح بر استقلال قوه قضائیه
۸۳	۱-۲. انتخاب رئیس قوه قضائیه
۸۳	۱-۳. مصونیت از سؤال و استیضاح
۸۴	۱-۴. استقلال استخدام قضات
۸۴	۱-۵. استقلال قاضی
۸۵	۲. وظایف قوه قضائیه
۸۵	۲-۱. رسیدگی و صدور حکم
۸۵	۲-۲. نظارت بر حسن اجرای قوانین
۸۶	۲-۳. کشف جرم، تعقیب و مجازات و تعزیر مجرمین
۸۷	۲-۴. پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین
۸۷	۲-۵. انحصار تشکیل دادگاه و حل و فصل دعاوی و صدور حکم
۸۸	۲-۶. رسیدگی به اتهام مسئولان
۸۸	۳. ساختار قوه قضائیه
۸۹	۳-۱. رئیس قوه قضائیه و وظایف آن
۹۳	۳-۲. دیوان عالی کشور و وظایفش
۹۵	۳-۳. سازمان بازرسی کل کشور
۹۶	۳-۴. دیوان عدالت اداری
۹۸	۳-۵. وزیر دادگستری
۹۸	۳-۶. دادگاهها
۹۹	۳-۷. سازمان ثبت اسناد و املاک کشور

فصل هفتم: حقوق و آزادیهای مردم در قانون اساسی

۱۰۱	۱. حقوق و آزادیهای قضایی و امنیتی
۱۰۱	۱-۱. برخورداری از تساوی حقوقی
۱۰۲	۱-۲. حق دادخواهی
۱۰۲	۱-۳. حق انتخاب وکیل
۱۰۳	۱-۴. مصونیت از تعرض
۱۰۳	۱-۵. مصونیت از تبعید
۱۰۳	۱-۶. ممنوعیت شکنجه برای اقرار و اطلاع

- ۷-۱. ممنوعیت هتک حرمت ۱۰۴
- ۸-۱. ممنوعیت توقیف غیرقانونی ۱۰۵
- ۹-۱. اصل برائت و مستند بودن حکم ۱۰۵
- ۱۰-۱. اصل عطف به ماسبق نشدن قوانین ۱۰۵
- ۱۱-۱. اصل علنی بودن محاکمات ۱۰۵
- ۱۲-۱. اصل قابل تجدیدنظر بودن احکام ۱۰۶
- ۱۳-۱. اصل لزوم جبران خسارات مادی یا معنوی اشتباه قاضی ۱۰۶
۲. حقوق و آزادیهای سیاسی و مطبوعاتی ۱۰۶
- ۱-۲. حق حیات ۱۰۶
- ۲-۲. آزادی تابعیت ۱۰۷
- ۳-۲. ممنوعیت سانسور، استراق سمع و تجسس از اسرار خصوصی ۱۰۷
- ۴-۲. آزادی فکر و عقیده ۱۰۸
- ۵-۲. آزادی مطبوعات ۱۰۸
- ۶-۲. آزادی احزاب و گروههای سیاسی ۱۰۸
- ۷-۲. آزادی تشکیل اجتماعات و راهپیمایها ۱۰۹
- ۸-۲. اصل حضور هیئت منصفه در جرایم سیاسی و مطبوعاتی ۱۰۹
۳. حقوق و آزادیهای اقتصادی و رفاهی ۱۱۰
- ۱-۳. آزادی انتخاب شغل ۱۱۰
- ۲-۳. حق داشتن مسکن متناسب ۱۱۱
- ۳-۳. حق برخورداری از تأمین اجتماعی ۱۱۱
- ۴-۳. آزادی و حق برخورداری از کسب و کار و مالکیت مشروع ۱۱۱
- ۵-۳. عدم تبعیض در استفاده از درآمدهای ملی و منابع طبیعی ۱۱۲
۴. حقوق و آزادیهای دینی، مذهبی و آموزشی ۱۱۲
- ۱-۴. دین و مذهب ۱۱۲
- ۲-۴. برخورداری از آموزش و پرورش رایگان ۱۱۳

فصل هشتم: مردم سالاری دینی

۱. تعریف مردم سالاری دینی ۱۱۶
۲. ویژگیهای مردم سالاری دینی و فرقههای آن با مردم سالاری غربی ۱۱۶
- ۱-۲. خدا محوری ۱۱۶
- ۲-۲. آزادی انسان ۱۱۸

۱۲۱	۲-۳. مشروعیت حاکم و حکومت.....
۱۲۲	۲-۴. ملاک مشروعیت در اسلام.....
۱۲۳	۲-۵. نقش مردم در حکومت اسلامی.....
۱۲۴	۲-۶. تشریع یا حق قانونگذاری.....
۱۲۵	۲-۷. تفویض اختیار تشریع.....
۱۲۶	۳. ارکان مردم سالاری دینی در جمهوری اسلامی.....
۱۲۶	۳-۱. اسلامی بودن نظام.....
۱۲۷	۳-۲. مردمی بودن نظام.....

فصل نهم: نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران

۱۳۲	۱. نیروهای مسلح در قانون اساسی.....
۱۳۲	۱-۱. پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی کشور.....
۱۳۲	۱-۲. پاسداری از انقلاب و نظام جمهوری اسلامی ایران.....
۱۳۳	۱-۳. ممنوعیت عضویت بیگانگان در ارتش و نیروی انتظامی.....
۱۳۳	۱-۴. ممنوعیت استقرار پایگاه نظامی خارجی.....
۱۳۴	۱-۵. استفاده از امکانات نیروهای مسلح در زمان صلح.....
۱۳۵	۱-۶. منع بهره‌برداری شخصی از امکانات ارتش.....
۱۳۵	۲. تعریف نیروهای مسلح و ساختار آن.....
۱۳۶	۲-۱. ستاد فرماندهی کل قوا.....
۱۳۷	۲-۲. ارتش جمهوری اسلامی ایران.....
۱۳۸	۲-۳. سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.....
۱۴۲	۲-۴. نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران.....
۱۴۵	۲-۵. وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح.....
۱۴۷	۳. اصول و کلیات مربوط به نیروهای مسلح.....
۱۴۸	۳-۱. ویژگیهای کلی و اساسی نیروهای مسلح.....
۱۵۰	۳-۲. مسئولیت و وظایف فردی پرسنل نیروهای مسلح.....

فصل دهم: سایر نهادهای حکومتی

۱۵۳	۱. شورای عالی امنیت ملی.....
۱۵۴	۱-۱. سازماندهی شورا.....
۱۵۴	۱-۲. اهداف شورای عالی امنیت ملی.....

۱۵۵	۳-۱. وظایف و اختیارات شورای عالی امنیت ملی
۱۵۶	۴-۱. مصوبات شورای عالی امنیت ملی
۱۵۷	۲. مجمع تشخیص مصلحت نظام
۱۵۸	۱-۲. تأسیس مجمع تشخیص مصلحت نظام
۱۵۸	۲-۲. مجمع تشخیص مصلحت نظام در بازنگری
۱۵۹	۳-۲. ترکیب اعضای مجمع
۱۵۹	۴-۲. ساختار داخلی مجمع
۱۶۰	۵-۲. وظایف و اختیارات مجمع
۱۶۲	۳. شورای بازنگری قانون اساسی
۱۶۲	۱-۳. چگونگی بازنگری
۱۶۳	۲-۳. ترکیب اعضای شورای بازنگری
۱۶۳	۳-۳. مصوبات شورای بازنگری
۱۶۴	۴. سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران
۱۶۴	۱-۴. تشکیلات صدا و سیما
۱۶۵	۲-۴. نظارت بر سازمان صدا و سیما
۱۶۵	۵. شورای عالی انقلاب فرهنگی
۱۶۵	۱-۵. چگونگی تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی
۱۶۷	۲-۵. اعضای فعلی شورای عالی انقلاب فرهنگی
۱۶۷	۳-۵. جایگاه شورای عالی انقلاب فرهنگی
۱۶۷	۴-۵. اهداف شورای عالی انقلاب فرهنگی
۱۶۸	۵-۵. وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی
۱۷۰	۶. مجلس خبرگان رهبری
۱۷۱	۱-۶. چگونگی انتخاب اعضا
۱۷۱	۲-۶. عداد و شرایط نمایندگان خبرگان
۱۷۲	۳-۶. وظایف مجلس خبرگان
۱۷۳	۴-۶. شورای رهبری
۱۷۵	فهرست منابع

مقدمه

نظام جمهوری اسلام ایران مانند هر نظام سیاسی دیگر دارای ساختار سیاسی ویژه‌ای است. آشنایی با این نظام، ارکان، نهادها و قوای حاکم بر آن و از سویی، آگاهی از حدود وظایف و اختیارات هر یک از نهادها و چگونگی روابط آنها با یکدیگر، از وظایف هر شهروند ایرانی است. هر یک از افراد تابع دولت جمهوری اسلامی ایران باید بدانند نظامی که بر آنها حاکم است، چگونه شکل می‌گیرد، سلسله مراتب قدرت در آن چگونه است و افراد چه سهمی در آن دارند؟ وظایف هر یک از نهادها و سازمانها و قوای حاکم چیست و حقوق و آزادیهای مردم کدام است و راههای تضمین این حقوق نیز چگونه است؟

راه شناخت نظام جمهوری اسلامی ایران مانند هر نظام سیاسی، آشنایی با قوانین و مقررات آن کشور بویژه قانون اساسی آن است که به آن حقوق اساسی نیز گفته می‌شود. مهمترین، مع تبرترین و اصلی‌ترین منبع حقوق اساسی و از این سو، مهمترین منبع شناخت هر نظام سیاسی، قانون اساسی آن نظام است. افزون بر این، قانون اساسی، بهترین و گویاترین سند شناسایی هر نظام سیاسی و در بردارنده هدفها، آرمانها، اصول و ارزشهای حاکم بر آن است؛ ضمن اینکه تمام ساختارهای رسمی آن نیز در قانون اساسی مشخص شده است. قانون اساسی، زیربنای هر نظام و میثاق ملی مردم آن کشور است. بنابراین، نظام افرادی که تحت حاکمیت نظام جمهوری اسلامی و شهروند آن‌اند، باید آن را بشناسند.

علاوه بر قانون اساسی، منبع دیگر حقوق اساسی و آشنایی با ساخت نظام جمهوری اسلامی ایران، قوانین عادی مصوب مجلس شورای اسلامی، مجمع تشخیص مصلحت نظام و دیگر نهادهای مجاز به تصویب قانون مثل شورای عالی امنیت ملی و شورای عالی انقلاب فرهنگ می‌باشند. آئین‌نامه‌های داخلی و اجرایی، دستورالعملهای اجرایی و بخشنامه‌هایی که توسط سازمانها، نهادها و ارگانهای دولتی صادر می‌شوند، منبع دیگر حقوق اساسی و آشنایی با نظام جمهوری اسلامی می‌باشند که مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

در پایان از همه همکاران، مربیان، اساتید دانشگاه، متریان و مدیران آموزش و اجرایی می‌خواهم که بر ما منت نهاده و اشکالات را به آدرس پژوهشکده ارسال کنند.

مهدی نظریپور

اردیبهشت ۱۳۸۷